

KDO SE BOJÍ, NESMÍ DO LESA

(ekosystém les, nebezpečí a jak se jim vyvarovat, co s sebou do lesa)

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Výstupy RVP: Žák určí světové strany v přírodě i podle mapy, orientuje se podle nich a řídí se podle zásad bezpečného pohybu a pobytu v přírodě. Rozezná nebezpečí různého charakteru, využívá bezpečná místa pro hru a trávení volného času; uplatňuje základní pravidla bezpečného chování účastníka silničního provozu, jedná tak, aby neohrožoval zdraví své a zdraví jiných.

Věk: 2. – 5. třída

Anotace: Tato lekce byla vytvořena za účelem bezpečného chování a pohybu žáků v přírodě. Měla by předcházet výletu do přírody. Žáci v ní porovnají nebezpečí, které hrozilo lidem v minulosti a které jim hrozí dnes. Porovnáním minulosti a současnosti se žáci mohou zbavit svých obav a mylných představ, zároveň se zamyslí nad nebezpečím, které jim v současném lese hrozí. Nastaví si pravidla bezpečného pohybu a pobytu v přírodě. V závěrečné části promyslí, co by se hodilo vzít s sebou do přírody. Účelem lekce je žáky přesvědčit, že se v přírodě mohou cítit bezpečně.

Časová dotace: 2 x 45 minut

Pomůcky: text o vlkovi, pracovní list oboustranný, 5 obrázků k textu, velký papír (může být i tabule) na společný plakát, relaxační hudba a text

POSTUP:

1. Učitel rozdělí žáky do skupin a každé dá jeden obrázek (vlk, drozd kvíčala, jmelí, křesadlo, strom v zimě). Žáci předvádí/slovně popisují slovo. Tato slova se mohou v příběhu vyskytnout. Ve skupinách žáci popřemýšlí, o čem by příběh mohl být.
2. V skupinách nebo v kruhu si žáci vysdílí, co si myslí. Za úkol mají sledovat, zda se daná slova opravdu v textu objevila.
3. Učitel rozdává text o vlkovi nebo ho přečte sám formou řízeného čtení.

4. S žáky si vysvětlí neznámá slova (lze vynechat)

Chytat ptáky na lep, na vějičky = Technika lovu ptáků na lep je rozšířená téměř celosvětově, i když způsob přípravy lepu se v různých kulturách liší v závislosti na přírodních podmínkách a dostupných surovinách. V Evropě se tradičně lep připravoval z bobulí ochmetu evropského (*Loranthus europaeus*) nebo jmelí bílého (*Viscum album*). Jiné suroviny (smrková pryskyřice - smůla) byly v našem prostředí spíše náhražkami. Pracně získávaný lep byl vždy poměrně nákladnou surovinou. Lepem pomazané tenké proutky (vějice nebo vějičky) byly líčeny na místech obvyklého dosedu ptáků (vyvýšená místa, napajedla atp.) a následně byla zvyšována jejich atraktivita pomocí volavých ptáků, sýčka nebo oblíbené potravy. Alternativně byli ptáci opatrně podlepováni - pomocí vějičky na dlouhém prutu. Zajímavým způsobem užití lepu byly papírové kornouty, uvnitř natřené lepem, s potravou ve dně kornoutu. Pomocí takové lepové pasti bývaly chytány zejména vrány nebo havrani. Pokud ptáčník chytal zpěvné ptáky na prodej, tak ihned po opatrném vyproštění ptáka polepené peří (potřísněné lepem) zasypával jemným popelem, aby předešel dalšímu slepování.

Tkalcovství = tkalcovstvím se v českých zemích zabývali především muži, zatímco ženy vykonávaly jen pomocné práce. Základními materiály k výrobě lidového textilu byly len, konopí, vlna, výjimečně hedvábí a od 19. století bavlna.

Kvíčala = Drozd kvíčala je malý zpěvný pták z čeledi drozdovití. Jako méně správný a zastaralý byl používán též název kvíčala obecná.

Ponocný = držel stráž v obci v době, kdy všichni ostatní obyvatelé spali. Jednalo se vlastně o zvláštní noční hlídku, jejímž úkolem bylo vyvolat poplach při jakékoliv nepředvídané či mimořádné události v dané obci. Kromě vpádu cizích vojsk, útoku lupičů a činnosti zlodějů se jednalo především o primitivní požární stráž. Šlo o důležitou funkci, protože v tehdejších dobách byla většina venkovských stavení postavena ze dřeva a slámy a svítilo se i topilo prakticky výhradně za pomoci otevřeného ohně, nebezpečí požáru v nočních hodinách tak bylo značné. K tomuto účelu býval ponocný vybaven rohem, na který v případě poplachu mohl zatroubit, obvykle také nosil nějakou vhodnou ruční zbraň na svoji vlastní obranu.

Křísání (křesání) = křesadlo je souprava předmětů určená k rozdělávání ohně za pomoci vykřesané jiskry. Sestává obvykle z křesacího kamene (např. pazourek), ocílky (kus uhlíkaté oceli, původně kousku pyritu) a troudu. V užším významu slova se jím rozumí samotná ocílka. Úderem křesacího kamene (*křísnutím*) se z křesadla vyrazí rozžhavená jiskra, která se zachytí do vhodného troudu. Doutnající troudu se použije k zapálení jiného vhodného troudu, který umožňuje rozfoukat plamen – zapálit oheň. Jako záchytný troudu se používala hubka získávaná z choroše (troudnatec kopytovitý), zuhelnatělý konec knotu, práchno – přepálené plátno, aj. Nejčastěji používaným křesacím kamenem je pazourek, ale lze použít i křemen či jiný tvrdý kámen s ostrou hranou. Údery lze vést jak kamenem proti ocílce, tak naopak.

- Učitel vyvolá diskusi na téma, čeho se v přírodě dříve báli lidé a jak je to v přírodě dnes. Musíme se bát vlků? Báł ses někdy v přírodě? Čeho ses báł? Strávil jsi někdy noc v přírodě? Co bylo strašidelné? Co jsi dělal, když ses báł? Co znamená „strach má velké oči“? Měl jsi ty někdy velké oči? Máš nějaký recept na to, jak se nebát?
- Učitel rozdá žákům Pracovní list č. 1 a žáci přemýšlí, co by se jim v přírodě mohlo přihodit a jak se toho vyvarovat.
- Učitel s žáky nakreslí společný plakát (myšlenkovou mapu), jak být v lese v bezpečí.
- Přímka postojů:

Učitel vymezí ve třídě pomyslnou přímku:

-	0	+
rozhodně ne	nevím	rozhodně ano
někdy ano, někdy ne		

UČITEL ČTE PŘIPRAVENÉ VÝROKY:

- Vždy, když jdu do lesa, postříkám se proti klíšťatům.
- Víím, jak se zachovat, když se v lese ztratím.
- V lese se cítím bezpečně.
- Když jsem v lese s rodiči/se spolužáky, nikdy je neztrácím z dohledu.
- Víím, že v našich lesích nežijí žádná člověku vysloveně nebezpečná zvířata.
- Když najdu v lese mláděta, nesahám na ně.
- Můj pes je v lese vždy na vodítku.
- V lese se umím chovat tiše a ohleduplně.

U některých výroků se můžeme zastavit a žáci své postoje obhajují, vysvětlují, diskutují.

9. Žáci se vrátí k pracovnímu listu a nakreslí věci, které by jim v lese mohly být užitečné.

Zde už se nejedná pouze o věci týkající se bezpečí - např. svačina, pití, náramek proti klíšťatům, destička na psaní, tužka, pastelky, krabičky a sáčky na různé přírodniny, podložka na sednutí, pláštěnka, kapesníky, lupa, nožik, metr, lesní deník,...

10. Les promlouvá k dětem. Relaxaci je vhodné spojit s hudbou.

Zdravím všechny, jsem les! Stojím zde již stovky let a dýchám. Pojdte dýchat se mnou a pozorovat věci, které vidím. Vidím žalud, který se dostal do země vedle své matky a zapustil kořeny. Vidím, jak se dere k životu. Slyším ho růst. Jeho první list vyhrává boj s hlinou a prodírá se na slunce. Přibývají další a další lístky, jeho kmen sílí a roste. Již je z něj mohutný strom. I on už svými plody přispívá k obohacení lesa. Vidím divoká prasata, která se žaludy živí. Přišla matka se svými mláděty a pochutnávají si. Na stromě je sleduje veverka, která má své hnízdo v dutině starého dubu. Frrrrr, právě vzlétla žluna, aby si našla další potravu pod kůrou stromů. Na zemi se hemží mravenci. Celý den pracují, aby měli dostatek potravy a bytelné mraveniště. Z mého nitra vyrůstá i skála. Kameny jsou chladné a tvrdé, v některých místech porostlé mechem a lišejníkem. Mladé břízky narušují svými kořeny její pevnou strukturu. Vidím potůček, který mě rozděluje na dvě části. Dává mi vláhu a obyvatelům lesa poskytuje tu nejcennější tekutinu – vodu. Jsem les! Chráním všechny tvory, kteří bydlí v mé náruči, sytím všechny tyto živočichy. Poskytuji jim dostatek kyslíku pro život, najdou u mě bezpečí. Jsem les! Uvítám i tebe, až do mě vkročíš. I ty jsi mé dítě, i tebe obejmu, i tebe mám rád.

Použité zdroje: Šilar, Jan. Čermenské obrázky. Ústí nad Orlicí, Oftis, 1995.

Kresby: Mgr. František Teichmann

PŘÍLOHY:

JEŠTĚ O VLCÍCH

Před léty, dokud bývalo v naší krajině mnoho různého ptactva, chytali lidé v zimě ptáky na lep, na vějičky. Namazali proutky lepem a připevnili je na větve stromů. Jak ptáci na vějičky sedli, slepilo se jim peří křídel a spadli dolů a nemohli vzlétnout. Lep si lidé uvařili ze jmelí a on v zimě nezmrzl. Dnes bude moc málo lidí vědět, co to je jmelí, že roste na starých jedlích. Je to zvláštní rostlina, v létě v zimě zelená a roste jako cizopasník na větvích.

ZNÁTE JMELÍ? VÍTE, KDY V KTEROU ROČNÍ DOBU SE POUŽÍVÁ A NA CO? (výzdoba v období Vánoc)

Bylo to po Vánocích, byl sníh a mrzlo. Tkalců Martin si nadělal vějičky a chtěl na Klekarových horách políčit na kvíčaly, brzy zrána, než se rozední, aby již byl na horách. Probudil se v noci a viděl, že je šero, tak se oblékl, vzal vějičky a spěchal na hory.

PROČ CHTĚL MARTIN NACHYTAT PTÁKY? (dříve se ptáci jedli, mohl je použít také k prodeji)

Když přišel k jeřábu na několik kroků, zaslechl sípání, ohlédl se a viděl, že směrem od Hůry se k němu ženou dva vlci. Vějičky zahodil a honem k jeřábu a rychle lezl na strom. Sotvaže byl v koruně, již byli vlci pod stromem a drápali se na strom. Tam se ale nemohli dostat, začali výt a sedli si každý z jedné strany pod jeřáb. Hleděli na Martina a oči jim svítily jako žhavé uhlíky. Martin se zprvu strachy potil, ale když pak seděl chvíli na jeřábu, počala ho mrazit zima, ale on doufal, že bude již brzy ráno.

PROČ MARTIN ČEKAL NA RÁNO? (mohl přijít někdo na pomoc, nebyla by taková zima)

Tu však začal ponocný nad rybníkem troubit půlnoc, a to Martina velmi rozrušilo. On přece nevydrží v takovém mrazu sedět na stromě do rána, přemrzne, spadne dolů a vlci ho roztrhají. Pojala ho hrůza, viděl, že se mu pojednou postavila smrt do cesty a nebyl zde nikdo, kdo by mu v této samotě mohl pomoci. Vlci seděli pod stromem, vyli a pozorně ho sledovali.

CO MÁ MARTIN DĚLAT? CO BYSTE UDĚLALI VY?

Už mu začaly údy zimou tuhnout a začal se třást a prosit Pána Boha, v kterého věřil, a doufal, že on jediný mu může pomoci.

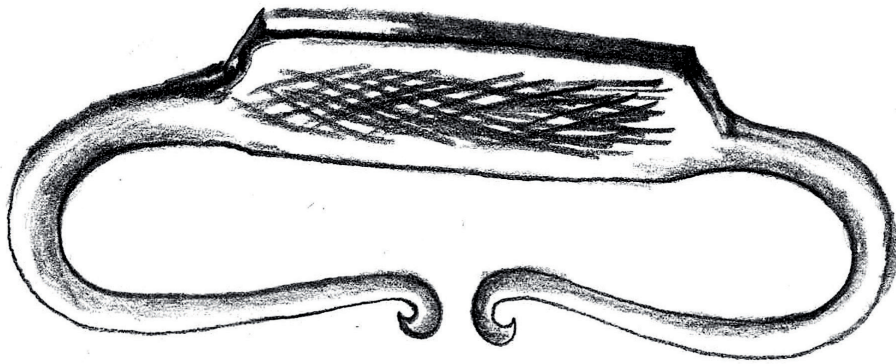
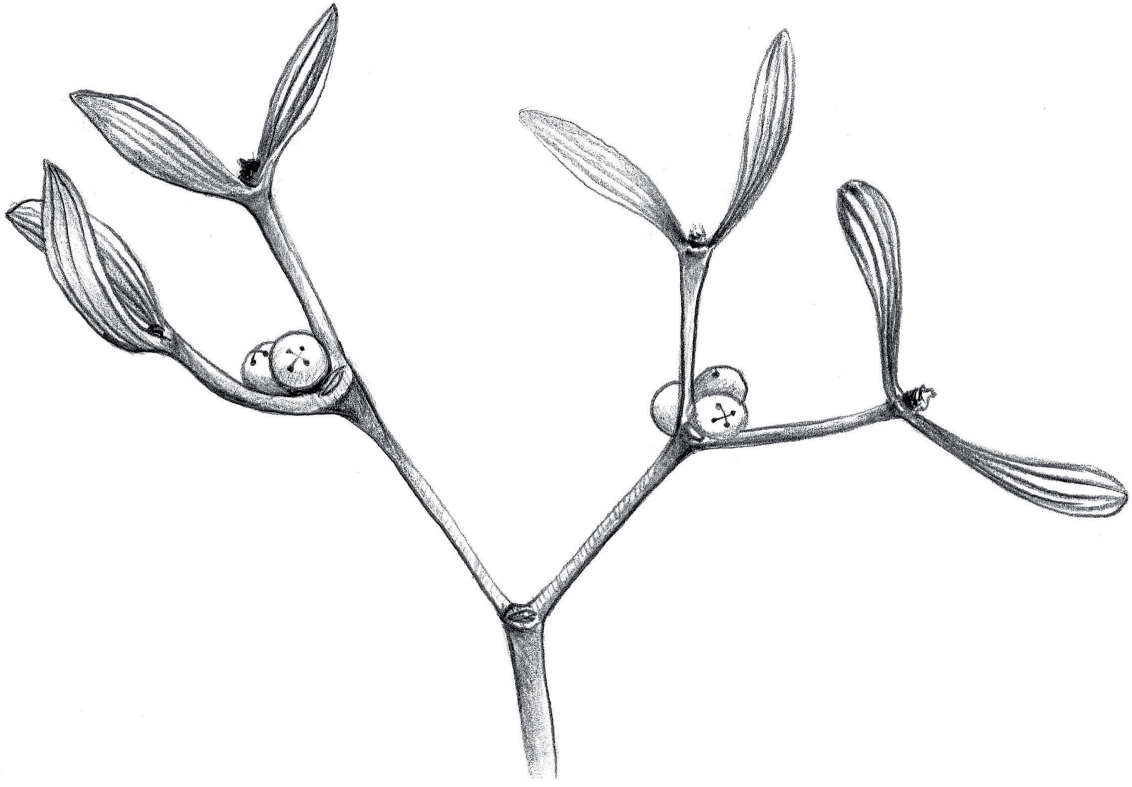
VÍTE, CO JE MODLITBA? POMOHLA VÁM NĚKDY?

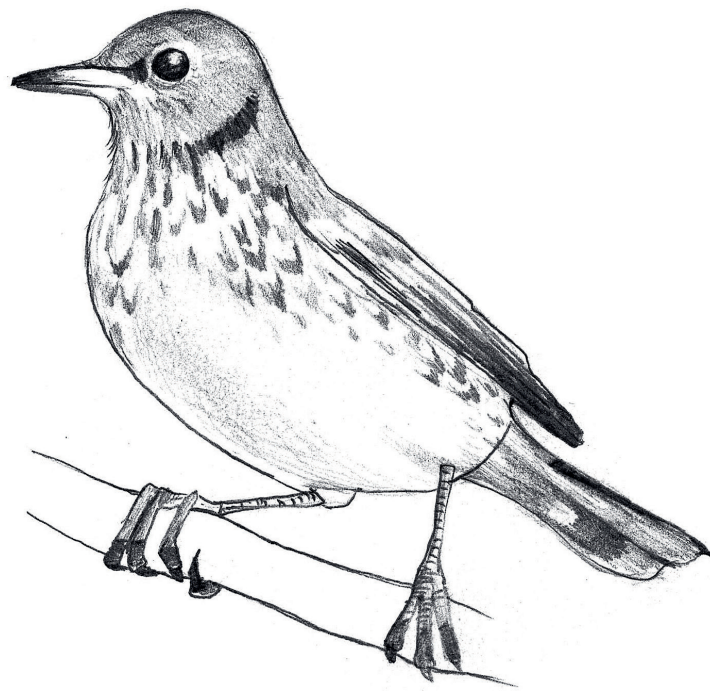
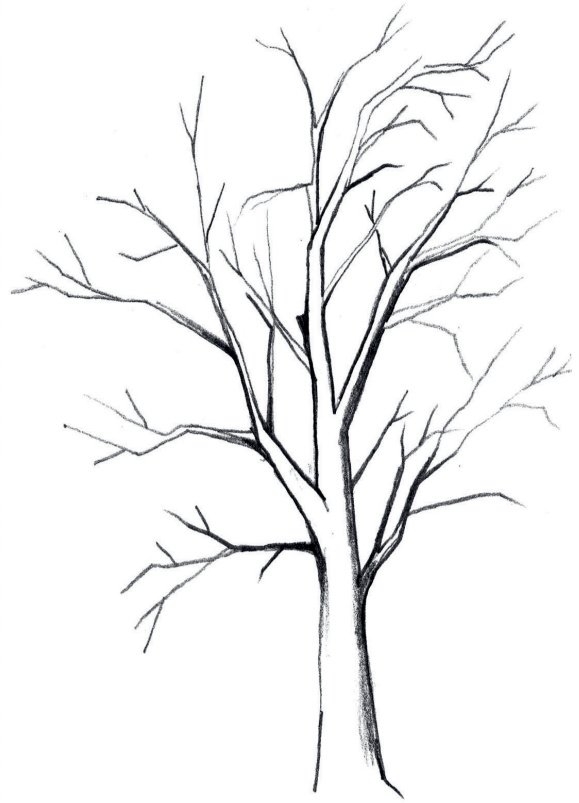
Tu mu napadlo, že se vlci bojí ohně a vzpomněl si, že nosívá v kapse křísání. Dříve než byly sirky, nosívali je mužští v kapse, a taky nůž s ocilkou, kousek kaménku, řečeného pazourek, a hubku. Sáhl do kabátu, vytáhl křísání a křísal, až jiskry začaly ze stromu padat na zem a na vlky. Ti se polekali, utekli a za chvíli se jeden vlk ozval na Hůře a druhý na Červeném vrchu.

KDO JE PRO, ABY MARTIN SLEZL ZE STROMU A ŠEL DOMŮ, VYSKOČÍ.

Rychle tedy slezl Martin ze stromu a co mu nohy stačily, utíkal domů a děkoval Pánu Bohu, že to tak šťastně dopadlo, a víckrát v noci na kvíčaly nechodil.

Podle Josefa Vacka sepsal Jan Šilar: Čermenské obrázky Dolní Čermná 1995

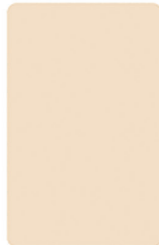
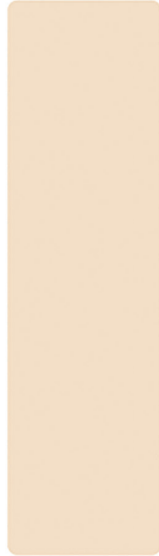
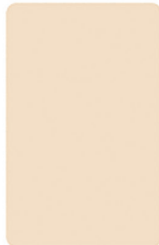
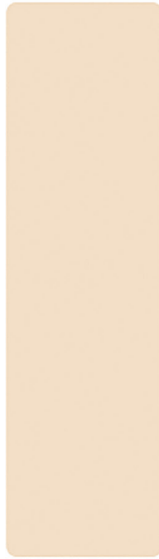
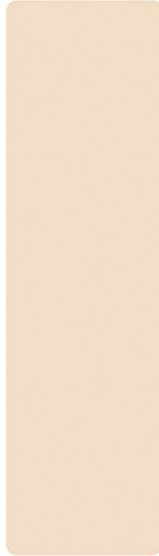

*Co mě může
v přirodě ohrozit?*

Jak tomu mohu zabránit?

*Už se mi to
někdy stalo?*

Co si s sebou vezmu do batohu?

